

มรรคหยาบ มรรคละเอียด

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๖

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

วันนี้วันพระ เราต้องพยายามทำใจของเราให้เป็นพระ พระเป็นผู้ประเสริฐ ถ้าใจของเราประเสริฐ เราจะควบคุมใจของเราได้ ถ้าใจของเราไม่ประเสริฐ ใจของเราเป็นพาลนะ มันหาแต่ความเร่าร้อนมาเผาตัวเอง ความเร่าร้อน เพราะเราเกิดเป็นชาวพุทธ องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนนะ วางธรรมไว้ให้เราก้าวเดินตาม ค่าของน้ำใจขององค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้ แล้วเราทำไมไม่ทำตาม

เวลาเราทำตามกัน เราก็ทำตามในความคิดของเรา ในความเห็นของเรา มรรคหยาบๆ เราว่าเราเป็นมรรคแล้วนะ เราสร้างมรรค ทุกคนเวลาประพฤติปฏิบัติ ใจของเราต่ำด้อย แต่เราไม่รู้เลยว่าใจเรต่ำด้อย ทุกคนมีทิฐิ มีมานะ มีความเห็นของตัวเอง

ความเห็นของตัวเอง คิดขนาดไหน นั่นคือความถูกต้อง มันถูกต้องไปตลอด ตามความยึดมั่นถือมั่นของใจ แต่เวลาประพฤติปฏิบัติไป ไปเห็นความจริงเข้า มันจะเห็นว่าทำไม เมื่อก่อนเราทำไมไม่เห็นแบบนี้.. ทำไมไม่เห็นแบบนี้.. นี่ความยึดมั่นถือมั่นของใจ มันจะเริ่มปล่อยวางไปจากเรื่องหยาบๆ แล้วเราจะเข้าไปสู่ความละเอียด เราถึงว่าเราปฏิบัติไม่ตรงกับความเป็นจริงใจ เพราะเรามีกิเลสอยู่

ธรรมขององค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ประเสริฐมาก ประเสริฐจริงๆ นะ เพราะว่ามันเป็นความลึกซึ้งมาก ละเอียดอ่อนมาก มรรคหยาบ มรรคละเอียด คำว่ามรรคโลกของเขาก็มีอยู่แล้ว เราศึกษาธรรมขององค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามา มันจะไม่ชมรรคไปที่ไหน มันเป็นมรรคแน่นอน เพราะว่าตีความตามตัวอักษร “ความดำริชอบ” ความดำริคือความคิด ความคิดเราก็มี งานชอบเราก็ทำงานชอบ สติชอบ สมาธิชอบ เราก็ว่าเรามีสติ เรามีสมาธิ เราคิดของเราไป

กิเลสพาตีความ กิเลสพาคิด แล้วมันก็ยึด แล้วอ้าง กิเลสมันจะอ้างนะ อ้างเหตุผล มัน ใส้ความเห็นของกิเลส แล้วเราก็อ้างว่าเป็นปัญญาชน เรามีการศึกษา ศึกษาทางโลกเราก็อศึกษามา ศึกษาทางธรรมเราก็ได้ศึกษามา ศึกษามาแล้วก็คิดยึดมั่นถือมั่น ตามความเห็นของตัวเองว่าเป็นสากลนะ เทียบออกไปถึงสากลเลย จะสากลขนาดไหน มันก็เรื่องของโลก

เรื่องของโลกคือความคิดความเห็นของเรา สิ่งที่เป็นโลกคือเป็นวิญญูะ มันมีใจมันพิสุจน์ได้ มันเป็นสากล แต่สากลของโลก แต่ไม่เคยเห็นสากลของผู้ที่มีธรรมในหัวใจ ผู้ที่มีธรรมในหัวใจ มันจะเป็นสากลของมัน มันเป็นระดับชั้นของมันขึ้นไป ถึงที่สุดแล้วเรื่องของโลก นี่โลกบัญญัติ แล้วก็เรื่องของธรรม

ธรรมนี้เป็นวิมุตติหลุดพ้น ใจอันนั้นต่างหากเป็นธรรมเสมอกัน พระอรหันต์มีจิตเสมอกันทั้งหมด ความสะอาดในใจดวงนั้นจะมีความเสมอกัน แล้วจะมีความสุขนะ สุขเพราะมันไม่เผาตัวเองใจ มันไม่มีความล่งเลงสงสัย มันไม่มีความอภยอำนาจ มันไม่มีสิ่งใดๆ เลยที่ทับถมใจดวงนั้น

ใจดวงนั้นเป็นใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นไก่ตัวแรกที่เจาะฟองกิเลส ฟองไข่เจาะออกมา นั่นเป็นพระศาสดาของเรา เป็นผู้ที่มีความวิมุตติหลุดพ้นออกมาจากใจของเรา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ มีความเมตตา มาก มีความเอ็นดูมาก มีความรักใคร่นะ อยากให้บริษัท ๔ ต้องให้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เวลาจะเริ่มต้นจากมีภิกษุก็แสนยาก เพราะใครจะมีพื้นฐานของความเห็นแบบนี้ พื้นฐานของโลก ทุกคนเกิดมาในโลกก็มีความเห็นของโลกแล้วถือว่าเป็นสากล

สิ่งที่เป็นสากล เพราะยึดมั่นถือมั่นด้วยกิเลสทุกๆ คน ยึดมั่นถือมั่นความเห็นของตัวเอง นี่เรื่องโลกเป็นเสมอกันหมด แต่ใครจะมีพื้นฐานล่ะ ทำความสงบของใจ ปัญจวัคคีย์ อุปัฏฐากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ ๖ ปี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ พยายามค้นคว้าอยู่ ๖ ปี ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติมีความเป็นสมาธิเพราะมีศีล มีธรรมอยู่ในหัวใจเหมือนกัน พยายามประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมของโลกนะ ไม่ใช่ศีลธรรมตามความเป็นจริง

ถ้าศีลธรรมตามความเป็นจริงต้ององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาก่อน ธรรมความเป็นจริงจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นวิมุตติหลุดพ้นออกมา นั้นธรรมในศาสนาพุทธ เกิดจากมรรคอริยสัจจ์ มรรคอันละเอียดอ่อน นั้นชำระกิเลสออกไปจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน ถึงได้เอาอันนี้มาสอนพระปัญจวัคคีย์

พระปัญจวัคคีย์มีพื้นฐานของใจ เพราะประพฤติปฏิบัติอุปัฏฐากันมา มันต้องมีการทำความสงบของใจ สิ่งที่ใจสงบ มีความสงบ แต่สงบขนาดไหนก็มีกิเลส เห็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าละจากการบำเพ็ญตบะธรรม ละจากการทรมานตน ออกมาฉันอาหารของนางสุชาดา ว่านั่นเป็นคนมักมาก นี่สากล

สากลของกิเลสมันเหยียบย่ำใจของสัตว์โลกทุกๆ ดวง คนจะสั่งสอนเราก็เหนือเรา ต้องมีความรู้เหนือเรา ต้องมีธรรมะเหนือเราทั้งนั้น แล้วออกมาฉันอาหาร ออกมามาก กิเลสมันไม่ยอมรับ สิ่งที่ไม่ยอมรับ นี่สากลของโลก มันก็มีสากลของกิเลสเจือปนไปด้วย สิ่งที่เป็นกิเลสนั้นมันมีอยู่ในหัวใจทุกๆ ดวงใจรับรู้ใจ ความไม่พอใจ ความขัดเคืองใจ เพราะธรรมไม่สมกับความเห็นของเรา เราคิดใจ กิเลสพาคิด คิดว่าผู้ที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม ผู้ที่ว่าจะล่วงพ้นได้ต้องเหนือมนุษย์ไฉน ต้องเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง ทำความเพียรอันอุกฤษฏ์ ทรมานตนให้ถึงที่สุด

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลั่นลมหายใจ ถึงกับสลบ ๓ หนแล้ว สลบแล้วฟื้น สลบแล้วฟื้นถึง ๓ ครั้ง เขาก็เห็นอยู่ปัญจวัคคีย์ก็เห็นอยู่ นี่ส่งเสริมกันใจ ส่งเสริมในอรรถกถาในอรรถกถาโยค เพราะทรมานร่างกาย ทรมานธาตุ ๔ แต่เรื่องของกิเลสมันอยู่ที่ใจ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรมานมาขนาดนี้ มันถึงมีพื้นฐานของใจ เป็นโลกเหมือนกัน มรรคหยาบเหมือนกัน มรรคของโลกลำบากได้แค่นี้ ถึงว่าสิ่งนี้มันเป็นความทุกข์ในหัวใจ แล้วมันก็ไม่ได้เจือจางไปเลย เพียงแต่มันละเอียดอ่อนเท่านั้นเอง มันละเอียดอ่อน มันสงบใจ

พอจิตมันสงบ มันปล่อยวางได้ชั่วครั้งชั่วคราว เดียวมันก็ออกมารับรู้สิ่งนั้นอีก ถึงว่าสิ่งนี้ไม่ใช่ ทรมานตนมาขนาดไหนได้แต่พลัง สิ่งที่เป็นพลังคือสัมมาสมาธิ ได้พลังงานของใจขึ้นมา แล้วเริ่มต้น สิ่งทีประพฤติปฏิบัติมาอุกฤษฏ์ขนาดไหน ก็ทำถึงที่สุด

แล้ว มันไม่เป็นไปสักทีหนึ่ง นี่กิเลสมันอยู่ที่ใจ ถึงต้องย้อนกลับใจ ย้อนกลับมาทำอานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก ลมหายใจเข้าก็รู้ ลมหายใจออกก็รู้ สติตั้งอยู่ตรงนั้น

ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ชาติ ๔ เพราะจุมูกของเรามีชาติ ๔ ร่างกายของเรา มันผ่านร่างกายของเรา แต่จิต ความรู้สึก ลมหายใจเข้าออก แล้วความรู้สึกนั้นขึ้นมา เริ่มสงบตัวลง สงบตัวลงมีพลังงาน พลังงานมีอยู่แล้ว สิ่งนี้ขึ้นมามันสะท้อนใจไป บุญเพนิวาसानุสติญาณเพราะอำนาจวาสนาสร้างมาขนาดนั้น มันต้องสอดคล้องว่าสิ่งใด ผิด สิ่งใดถูก

ออกไปขนาดไหนนั้น อดีตชาติไม่มีที่สิ้นสุด อันนี้ไม่ใช่ ย้อนกลับมา ย้อนกลับมาถึงฐานของใจ สรรพสิ่งเกิดจากตรงนี้ บุญเพนิวาसानุสติญาณใครเป็นผู้รู้ ใจนี้เป็นผู้รู้ ใจนี้ส่งออกไป รับรู้แต่ละภพ แต่ละชาติ ออกไปถึงที่สุดขนาดไหนก็ไม่มีที่สิ้นสุด แล้วเป็นความรู้ของใจดวงนั้น มีสติสัมปชัญญะดึงกลับมา อันนี้ก็ไม่ใช่ จุติปปาทญาณออกไป รับรู้ ตายแล้วเกิดฯ

สัตว์ตัวไหนตายแล้วเกิดขนาดไหน สิ้นขนาดไหน เป็นไปทุกดวง ดวงจิตก็ไม่ถึงที่สุดจบสิ้น เพราะมันเป็นธรรมชาติของมัน จิตดวงนี้มันเคยเกิดเคยตายมาในอดีตชาติ ขนาดไหน มันสะสมพลังงานออกไป มันก็ต้องเป็นสภาวะแบบนั้น ความรู้แบบนี้ มันก็เป็นความรู้เห็นใหม่ มรรคหยาบๆ รู้การเกิดการตายของสัตว์โลก

สิ่งนี้ที่ว่าเป็นอภิญญากัน รู้วาระจิต รู้สิ่งต่างๆ นี่เป็นเรื่องความเห็นของใจที่มันเป็นไป มันมีอำนาจวาสนา มันเป็นสภาวะแบบนั้น มันรู้ได้ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้ ไม่เกิดอาสวักขญาณมา มันก็ยังเป็นไปไม่ได้ ถึงที่สุดแล้วย้อนกลับ สิ่งนี้มันเป็นอดีต อนาคต ย้อนไปก็เป็นอดีต เกิดแล้วตายที่ไหนรู้ไปอนาคต

สิ่งที่เป็นอดีต อนาคต เราก็วิ่งตามอดีต อนาคต ใจนี้มันก็หมุนไปตามวัฏฏะ วัฏฏะเป็นแบบนี้คือการเกิดและการตาย จิตนี้เกิดและตายไม่มีที่สิ้นสุด ถึงย้อนกลับมา อาสวักขญาณ ญาณสุดท้ายขึ้นมาชำระกิเลส กิเลสเกิดจากใจ เกิดจากภวาสวะ เกิดจากกิเลส ภวาสวะ อวิชชาสวะ สิ่งที่เป็นอาสวะ สิ่งที่ยึดหมกมุ่นใจ ย้อนกลับเข้ามา ทะลุไป

อาสวักขยญาณเกิดขึ้น เจาะฟองไข่ไข่ อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา อวิชชาจนเป็นวิชา ย้อนกลับตลอด แล้วทำลายมันทั้งหมดเลย นั่นวิมุตติใจ ธรรมเกิดจากสภาวะแบบนี้

นี่สภาวะธรรม จิตมันสงบเข้าไป ถึงจะเป็นแบบนี้ นี่เป็นธรรม ธรรมเกิดขึ้นจากการประพุดิ จากการปฏิบัติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพุดิปฏิบัติเข้ามาถึงหัวใจ แล้วท้วงธรรมไว้ เริ่มตั้งแต่สั่งสอนมา สอนปัญจวัคคีย์ก่อน

สอนปัญจวัคคีย์นี้ ไม่มีตำราเลย ไม่มีคำสั่งสอนของใครเลย โลกนี้ยังไม่มีพระสงฆ์ ถึงจะเริ่มเกิดบริษัท ๔ ขึ้นมา จะมีพระสงฆ์ขึ้นมา ไปเทศน์ธรรมจักร ทางที่ไม่ควรเสพ ๒ ทาง อัตตกิลมณานุโยค กามสุขัลลิกานุโยค อติต อนาคตไม่ควรเสพสภาวะแบบนี้ทั้งหมด มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ย้อนกลับเข้ามาดูใจ นี่ชำระกิเลส

ปัญจวัคคีย์ พระอัญญาโกณฑัญญะเข้าใจสภาวะธรรม “สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับเป็นธรรมดา” แล้วใครไปยึดความเป็นธรรมดานั้นละ ใจนี้เป็นผู้ยึดใจ ทำลายสิ่งนี้ออกไปจากใจ นี่พระสงฆ์เกิดขึ้นมาในโลก สั่งสอนอย่างนี้ออกไป แล้วสั่งสอนไปจนถึงเกิดภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาขึ้นมา วางรากฐานไว้ออกมา แล้วสั่งสอน จำตามๆ กันมา เวลาจะศึกษาเล่าเรียนกัน ก็ต้องศึกษาปากต่อปาก

สิ่งที่ศึกษาจากปากต่อปาก เรามีความลังเลสงสัย เรามีความยึดมั่นถือมั่นของเรา สิ่งที่เราศึกษามา มันถึงว่า บางอย่างมันก็ไม่เป็นตามความเป็นจริงของผู้ที่ประพุดิปฏิบัติ เห็นไหม พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ก็มีบวชเหมือนกัน มีสิกเหมือนกัน ประสบความสำเร็จเหมือนกัน บางที่ไม่ถึงที่สุดก็อยู่ในศาสนาไป อย่างนั้นก็เป็นอำนาจาสนาของบุคคลใจ ของบุคคลการสร้างสมา

แม้แต่ครั้งพุทธกาลนะ ผู้ที่เกิดพร้อมเป็นสหชาติ ต้องสร้างบุญมาก จะปรารถนาเป็นพุทธบิดา พุทธมารดา ก็ต้องปรารถนา อย่างนี้เป็นสิ่งที่ปรารถนาทั้งหมด อัครสาวกก็ต้องปรารถนา ปรารถนามาแล้วสร้างบุญกุศลขึ้นมา สิ่งที่เราสร้างบุญกุศล จะสะสมมาจากอดีตชาติ สะสมมาสิ่งนั้นก็มาในหัวใจ สิ่งนี้ถึงเกิดขึ้นมา แล้วก็ส่งต่อกันมา กาลเวลา ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ทุกข์สมัยพุทธกาล กับทุกข์สมัยปัจจุบันนี้ ก็อันเดียวกัน มรรคก็เป็นอันเดียวกัน

แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ โลกมันเจริญ วิทยาศาสตร์เจริญ วิทยาศาสตร์เจริญขนาดไหน มันก็เป็นการยืนยันกับหลักศาสนาของเรา เพราะวิทยาศาสตร์สิ่งที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์นั้นเป็นสากลที่เป็นทฤษฎี ใครพิสูจน์สิ่งนั้นขึ้นมาได้ มันก็จะเป็นสภาวะแบบนั้น แต่ในการทำความสงบของใจ ทฤษฎีของเราจะเกิดขึ้นมา

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นวิทยาศาสตร์มาตั้งแต่สองพันกว่าปี กำหนดนะ เรื่องอริยสัจ “ทุกข์นี้ควรกำหนด” ผลมันอยู่ที่ไหน? สิ่งที่เกิดขึ้นในความทุกข์อยู่ที่ไหน? เราบอกกันว่าทุกข์ ว่าทุกข์ตลอดไป “ทุกข์ควรกำหนด สมุทัยควรละ” ละด้วยอะไร ละด้วยมรรคอริยสัจจาง สิ่งที่ดีความกันวามรรค เกิดขึ้นถ้าความเห็น ความเข้าใจของปัญญาเกิดขึ้น มันจะเกิดนิโรธะไง

ความปล่อยวางทุกข์นั้น นั่นเป็นอริยสัจ แล้วเราศึกษาอย่างนั้นแล้ว นี่ในการประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ทรงธรรม ทรงวินัยก็จะเป็นครู เป็นอาจารย์ของเรา แล้วมันถึงคราวศาสนาเริ่มยืนยาวออกไป สิ่งนี้ไม่มีใครสามารถคงความทรงธรรมตลอดมา ถึงต้องเราศึกษาจากตำรับตำรา สิ่งที่มีตำรับตำรานี้ ยังเป็นสิ่งที่ว่า เราสืบต่อกันมา พระสงฆ์บวชมาตั้งแต่ ๒,๕๐๐ ปีจนปัจจุบันนี้ ก็ยังบวชต่อๆ กันมา เป็นสังฆกรรมไง

สังฆะคือความเป็นอยู่ของหมู่สงฆ์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเริ่มตั้งแต่เปลือก สิ่งนี้วางไว้ให้จรรโลงศาสนา มาแต่ผู้ที่พยายามจะประพฤติปฏิบัติ สิ่งนี้เริ่มต้นที่ว่า เราก็ก่อตำราหากัน เพราะเราต้องยึดว่า สิ่งนี้เป็นสากล แล้วก็เลสมันก็เป็นสากลพร้อมกับสิ่งที่อยู่ในหัวใจ แล้วก็ศึกษากันไป กำหนดตามไป ถ้าคนที่มีอำนาจศาสนาเจอครู เจออาจารย์แล้วเชื่อศรัทธาในครูบาอาจารย์ที่ถูกต้อง เราก็จะเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ให้กำหนดใจ ให้ทำศีล ผู้เป็นพระสงฆ์นี้มีศีลอยู่แล้ว เพราะตั้งแต่บวชขึ้นมา ปฏิญาณตนว่าเราเป็นพระสงฆ์ มีศีล ๒๒๗ “ศีล สมาธิ ปัญญา”

สิ่งที่เป็นศีล มันมีความเป็นรู้กันของใจอยู่แล้ว ถ้ามีรู้กันของใจ เราพยายามรักษาของเรา ให้ใจมันสงบเข้ามา ให้ใจสงบเพราะเราต้องการสมาธิ ถ้าเกิดสมาธิขึ้นมา จะกำหนดวิธีการไหนก็ได้ ทำความสงบของใจ มีศีล มีสมาธิแล้วจะเกิดปัญญา ปัญญาที่เวลามันก้าวเดิน มันหมุนออกไปนั้น ปัญญาญาณอันนี้มันเป็นความเกิดขึ้นจากภาวนามยปัญญา ถ้าเรากำหนดเจอครูบาอาจารย์ที่เราถูกต้อง

แต่ถ้าเราคิดของเราเอง เราเห็นกระแสโลกเขาเป็นไป กิเลสมันชอบใจ ชอบสิ่งที่เป็นทางลัด ชอบสิ่งที่เป็นทางสะดวกสบาย สิ่งที่เป็นทางลัด ทางสะดวกสบายก็คิดกันไปว่า มันจะคิดเป็นสากลใจ ถ้าคิดจากนี้ไปจะเป็นความผิด มันจะเป็นความผิด ผิดจากกิเลสกับผิดกับธรรม คนละเรื่องกัน ผิดจากกิเลสไป กิเลสว่า เราทำสิ่งนี้ เราพิจารณาสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นวิปัสสนา ถ้าเราไปทำความสงบของใจ มันจะเป็นการเนินช้า

สิ่งที่ทำให้ไปให้เนินช้า มันเสียเวลา เราอยากจะไปทางลัดใจ เราก็ว่าสิ่งนี้เป็นวิปัสสนา มันเป็นเรื่องของโลกนะ การประพฤติปฏิบัติเรา มันเหมือนกับการฝึกนิสัย เราประพฤติปฏิบัติมา กาลเวลาผ่านไปเท่าไร แล้วความเป็นไปของใจเรามันพัฒนาขึ้นมาไหม? มันมีความสงบของใจไหม? มันตั้งมั่นไหม? แล้วปัญญามันเกิดขึ้นไหม?

ในเมื่อมันไม่เกิดขึ้น เราก็น้อยเนื้อต่ำใจ แล้วถ้ามีสิ่งใดให้ทางเลือก เราก็จะเลือกไปตามนั้น กิเลสมันออกอย่างนี้ เวลาประพฤติปฏิบัติไป ถึงที่สุดแล้ว “ทางใดหนอเราจะ เป็นไปได้.. เราจะ เป็นไปได้..” เราก็เชื่อต่างๆ กันไป นี่คนโง่มาก หรือคนฉลาดมาก คนตาบอดนะ เวลาจูงกันไป ตาบอดเหมือนกันจูงกันไป เราก็เชื่อคนตาบอดนะ ดูของโลกสิ โลกเป็นไปอย่างนั้นจริงๆ ถ้ามีอะไรตื่นขึ้นมา เหมือนคนตาบอด เพราะใจมันบอด ใจไม่เข้าใจสิ่งนี้ใจ ไม่เข้าใจ ไม่มีหลักการ ไม่มีสิ่งที่ยืนยัน เขาพูดอย่างไรก็เชื่อเขาไป แล้วเทียบเคียงไปกับพระไตรปิฎก กับตำราที่มันเป็นความจริง

มันเป็นความจริงเพราะเราตีความ เรายึดมั่นตีความว่าสิ่งนี้จะเป็นความจริง แล้วธรรมมันจะเกิดขึ้น นี่ธรรมมันจะเกิดขึ้นถ้าเราศึกษานะ ธรรมะของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมบูรณ์ สมบูรณ์ถูกต้องทุกอย่างที่เป็นตามความเป็นจริง แต่เพราะเราคาด เราหมายของเรา กิเลสในใจเราคาด เราหมาย ขณะนี้เราศึกษาธรรมนะ ผู้ที่ไปศึกษาธรรมในพระไตรปิฎก ทุกคนจะฟังมากเลยว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าใจโลกทั้งหมด แล้ววางเรื่องของโลกทั้งหมด

แล้วเราศึกษา เรามีความซึ่งใจ มีความสุขใจนะ เหมือนกับว่าเรามีทางออกแล้ว ถ้าเราประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ เราจะมีทางออก แล้วเราก็ประพฤติปฏิบัติตามนั้นไป นี่เรื่องของโลก เรื่องของความรู้สึกของใจ มันจะประพฤติปฏิบัติไปขนาดไหน มันก็ปล่อยวาง

ใจ ปัญญาอบรมสมาธิ เวลาเราใช้ปัญญาใคร่ครวญของเรา สภาวธรรมนะ แม้แต่ในพระไตรปิฎกไม่มี แต่ความเข้าใจของเรา สภาวะสิ่งนี้เกิดขึ้น สภาวธรรม

สิ่งที่สภาวธรรม มันไม่มีกิเลสเจือปน ถ้ามีสภาวธรรม สิ่งนี้เป็นสภาวะอันที่มันเกิดดับ แล้วเราเข้าใจสภาวะสิ่งนี้ มันก็ปล่อยวางสิ่งนี้เข้ามา ปล่อยวาง.. ปล่อยวาง.. มันเป็นไปได้อย่างนั้นไง มันปล่อยวางเข้ามา มันก็จะเป็นกัลยาณปุถุชน สิ่งที่เป็นกัลยาณปุถุชนเพราะมันปล่อยรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสธรรมารมณ์ สิ่งนี้เกิดขึ้นจากการกระทบโลกเราเกิดขึ้นมาโดยธรรมชาติสภาวะแบบนั้น

สภาวะของเรามันเหมือนเปลือกใจ เปลือกสิ่งต่างๆ ผลไม้ต้องมีเปลือก เปลือกนี้รักษาผลไม้ไว้ นี่ก็เหมือนกัน ใจมันต้องมีชั้นหุ้มห่ออยู่ ชั้นความรู้สึกของใจ นี่ชั้น ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันนี้ส่วนหนึ่ง แล้วออกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ออกไปเอารูป รส กลิ่น เสียง จากภายนอก แล้วเราก็สังเกตของเรา เวลาคนเราหนาว.. เราก็กินเครื่องนุ่งห่มเพื่อให้อบอุ่น เวลาคนเราร้อน เราก็กินหาที่ร่มเพื่อหลบความร้อน เพื่อจะหาความเย็นของเรา เพื่อความอบอุ่นของร่างกายเหมือนกัน

อันนี้ก็เหมือนกัน ในเมื่อสิ่งที่มันกระทบ มันเป็นไป เราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บอกแล้วว่าสิ่งนี้มันเกิดดับ เราก็กินใจ สิ่งนี้เกิดดับ เราดูตามความเกิดดับเข้าไป ถ้าเรามีสติ มีสัมปชัญญะ การปล่อยวางขนาดไหน มันก็ปล่อยวางรูป รส กลิ่น เสียง จิตมันปล่อยวางเข้ามา มันก็ปล่อยวางเข้ามา ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะ เราดูสิ่งนี้ทัน มันจะปล่อยวางเข้ามา บ่อยครั้งเข้า.. บ่อยครั้งเข้า.. จนถึงที่สุดเห็นไหม

ถึงที่สุด รูป รส กลิ่น เสียง ขาดออกไปจากใจ มันจะขาดออกไปจากใจเพราะเรารู้ทันตามความเป็นจริงทั้งหมด แล้วมันก็ว่างอยู่อย่างนั้น แล้วจะทำอย่างไรต่อไปละ เราจะทำอย่างไรต่อไป เพราะปัญญาอย่างนี้มันเป็นสากล เวลาสิ่งที่เป็นสากลนะ อ่างนะ อ่างว่าสิ่งนี้เป็นสากล รับรู้ทางสากล โลกเขารับรู้กัน

แต่สิ่งที่เป็นอริยทรัพย์สี่ ใจที่จะเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติ ปัญญาอันที่ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ปรารภณา ปัญญาที่เราคิดตามสากลนั้นนะ ถ้าปัญญาคิดตามสากลนั้น มันอ้างอิงกันได้เพราะมันเป็นโลกทั้งหมด โลกเกาะเกี่ยวกันไป

เราว่าเราเป็นโลก เราศึกษาทางโลกมาก เรายึดทางโลกมาก เรายึดมากขนาดไหน ปัญญาเรามากขนาดไหน สิ่งนี้มันทำให้เราฟุ้งซ่าน

มันจะฟุ้งซ่าน มันจะไม่เป็นไป ถ้าศีล สมาธิ ถ้าเราเกิดสมาธิ เราต้องทำความสงบของใจเข้ามาให้ได้ก่อน ขณะที่เขาพิจารณานามรูปเข้ามา เขาปล่อยวางขนาดไหนเข้ามา มันจะมาถึงจุดนี้เท่านั้น ถึงจุดนี้เพราะมันเป็นเหตุผลของโลกเขา โลกเขาพิจารณาขนาดไหน จะเย็น ร้อน อ่อน แข็ง เข้าใจตามความเป็นจริงขนาดไหน แล้วจะปล่อยมาเป็นกัลยาณปุถุชนเท่านั้น

สิ่งที่เป็นกัลยาณปุถุชน เพราะมันปล่อยวาง ปล่อยวางจากเปลือกเข้ามา แล้วถ้าเป็นเนื้อของใจละ กิเลสมันอยู่ที่ไหน กิเลสมันอยู่ที่ใจ มันถึงต้องเริ่มจากใจขึ้นมา คำราบอกว่ากายกับใจ ใจนี้เป็นนามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรมนี้ไม่มีตัวตน

สิ่งที่ไม่มีความตัวตน เราก็ปล่อยวางเข้ามา แล้วเราก็จับสิ่งใดไม่ได้ นี่สัมมาสมาธิถึงไม่เกิดไง สิ่งที่เกิดสัมมาสมาธิไม่ได้ เพราะปล่อยวางแล้ว แล้วเราจะทำอะไรต่อไป เราก็เดินหน้าต่อไป พิจารณาต่อไป นามรูปต่อไป มันก็ปล่อยวางมาอย่างนั้น แล้วเราจะทำอะไรต่อไป ต่อไปจนถึงที่สุดว่าจะเพิกกิเลสละ เพิกจิตออกมา เพิกไม่เป็น เพราะมันไม่เห็นตามความเป็นจริง

ถ้าจิตมันสงบ เราพยายามตั้งหลักของเราขึ้นมา มีสติแล้วพยายามทำความสงบเข้ามา สงบเข้ามาขนาดไหนก็แล้วแต่ สัมมาสมาธิมันตั้งมั่น มันจะรู้สึกตัวไปตลอด มันจะมีสติกำหนดจิตเข้ามาตลอด จิตนี้จะเข้ามาเป็นเอกัคคตารมณ์ เราพิจารณา หรือเรากำหนด สัมมาสมาธิ กำหนดพุทโธ เรากำหนดหรือใช้ปัญญาก็แล้วแต่ เรากำหนดขึ้นมา เวลามันปล่อยเข้ามา เราจะมีสติตลอด แล้วเราตั้งสติของเราไว้ แล้วออกมานะ เวลามันเสื่อมสรรพสิ่งนี้มันต้องแปรสภาพตลอด

เวลาจิตมันเสื่อม มันออกมาข้างนอก เพราะเวลาเสื่อม ธรรมชาติของจิตมันส่งออก มันรับรู้ พอรับรู้สิ่งใด มันจะรับรู้สิ่งอื่นไป เรากำหนดพุทโธก่อน ให้กำหนดพุทโธตลอดไป ให้มันมีกำลังขึ้นมา สิ่งที่มีกำลังขึ้นมา มันสงบบ่อยครั้ง มันตั้งมั่นขึ้นมา สิ่ง

ที่มันตั้งมันขึ้นมา เรารับรู้ไง ทำไมจะควบคุมไม่ได้ ถ้าเราไม่ควบคุม ควบคุมจิต ของเราไม่ได้ เราไม่มีสัมมาสมาธิ สติเราไม่มี เราจะทำงานอย่างไรล่ะ?

ถ้าคนเรานะ ไม่มีพื้นฐาน ไม่มีสิ่งใดที่เป็นที่ทำงาน เราจะทำสิ่งใด เราจะไม่มีสิ่งที่จับต้องได้เลยหรือ? นี่กัลยาณปุถุชนแล้วทำงานไม่เป็น ก็จะวนอยู่ตรงนี้ ที่สุดของโลก เขา นี่มรรคหยาบๆ มรรคอย่างนี้มันก็เป็นมรรค โลกเขาสัมมาอาชีวะ เราก็เทียบเคียงเป็นสัมมาอาชีวะ แต่เราไม่เทียบเคียงเลยว่าเวลาความหิวโหยของใจ ใจมันเกาะเกี่ยว มันกินอาหารไปทุกอย่าง เวลามันทุกข์ มันยากขึ้นมา มันก็กินของมันนะ เวลาสุขขึ้นมา มันก็อยากให้เราอยู่นานๆ มันก็ไม่อยู่กับเราหรอก มันจะเป็นสภาวะแบบนั้น เพราะพลังงานของเรามีเท่านี้ไง

เราพิจารณาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยมรรคหยาบ มันหยาบเกินไป เราถึงจะไม่รู้เรื่องความละเอียดของมัน เวลาคุณธรรมะกัน เวลาธรรมสากัจฉาจะพูดได้เรื่องของโลกเท่านั้น จะพูดได้ด้วยสัญญาใจ นี่คุณดำรา จำดำรา ท่องตามดำรา แล้วก็ยึดมันถือมันนะ ว่าผู้ที่ประพฤติปฏิบัติจะก้าวออกนอกดำราจะเป็นความผิด ไม่ยอมรับสิ่งนี้ เพราะเรายึดความเห็นในดำรานั้น มันเป็นสัญญา

สิ่งที่ เป็นสัญญา มันเป็นสิ่งที่เรากอบปี้มา มันจะเป็นสภาวะแบบนั้น แล้วถ้าคิดอย่างนั้น มันจะปล่อยวาง ปล่อยวางก็เป็นกัลยาณปุถุชนเท่านั้น ใคร่ครวญกันอยู่สภาวะแบบนั้น ปัญญาแบบนี้เป็นปัญญาแบบกิเลสมันพาใช้ไง เราประพฤติปฏิบัติ เราจะชำระกิเลส เราทำไมประพฤติปฏิบัติแล้วให้กิเลสบังเงา บังเงาในความเห็นของเรา แล้วบอกว่าเราเป็นคนชำระกิเลส ว่าสิ่งที่เราศึกษา สิ่งที่เรเทียบเคียงนี้เป็นสากล

เวลากิเลสนี้มันเป็นสากล สัตว์โลกเป็นอย่างนี้ทั้งหมดเลย กิเลสก็เป็นสากล เหมือนกันทุกดวงจิต ทุกดวงจิตจะมีความเห็นแอบอิงอยู่ในหัวใจของเรา มันแอบอาศัยสิ่งนี้ หลบเหลี่ยมแล้วหาเกินกว่าเราเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม ถ้าเราออกนอกจากสัญญาที่เราจำขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วมันจะเป็นความผิดใจ มันจะไม่ใช่เป็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริง มันจะไม่ใช่เป็นสากล สิ่งที่เป็นสากลคือการท่องบ่น ท่องจำกันได้เท่านั้น

สิ่งที่มันจะเกิดขึ้นมาจากใจของเรา มันจะเกิดขึ้นมาตามความเป็นจริงนั้น การวิปัสสนา ครูบาอาจารย์ เวลาพิจารณากายเหมือนกัน ก็ยังคนละแง่ คนละมุม สิ่งที่แง่มุม ถ้าเอาสิ่งนี้มาได้แย้งกัน มันจะเป็นไปไม่ได้เลย ว่าทำไมมันเป็นไปไม่ได้ จะขัดแย้งกันไปตลอดไป

แต่ในเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้น การเกิดขึ้น การกระทำสิ่งต่างๆ นั้น ไม่เป็นสิ่งที่ควรโต้แย้ง สิ่งที่พิจารณาแล้ว มันปล่อยวาง สิ่งทีปล่อยวางใจมันปล่อยวางออกมาไหม? ใจมันเห็นตามสถานะตามความเป็นจริงไหม? คนเรานะ ไม่เคยกินอาหาร เห็นแต่ตามตำรา อาหารตำราเขียนว่าทำอย่างนั้น เราก็นึกปรุงแต่งไป แล้วเราไม่เคยลิ้มรสของมันเลย ว่ามันจะอร่อยหรือขมขนาดไหน มันจะไม่รู้รสชาติหรอก แต่ถ้าเราจะหาอาหารของเรา เราจะทำอาหารของเราขึ้นมา เราต้องหาเครื่องประกอบ

สิ่งที่จะเป็นเครื่องประกอบ พื้นฐานคือวัตถุดิบ “กาย เวทนา จิต ธรรม” กาย เวทนา จิต ธรรมนี้เป็นสติปัฏฐาน ๔ แล้วเครื่องมือ อุปกรณ์ที่จะปรุงแต่ง อุปกรณ์ที่จะใช้คืออะไร คือมรรค ๘ ความดำริชอบ ความเห็นชอบ ความเพียรชอบ สิ่งที่จะเป็นความเพียรชอบ จะเข้ามาจับตรงนี้ ถ้าจับตรงนี้ได้ คือจับตรงนี้ตั้งได้ นี่กัลยาณปุถุชน

สิ่งที่เป็กัลยาณปุถุชน ควรจะเดินอริยมรรค สิ่งที่เดินอริยมรรค มรรคมันจะละเอียดขึ้นไป ถ้าเดินโสดาปัตติมรรค เป็นบุคคล ๘ จำพวก สังฆะ ๓ เราเวลาสดกมนต์ว่า บุคคล ๘ จำพวก ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตน พระสงฆ์.. เราเป็นสาวกสาวกะ เราเป็นพระสงฆ์ วันพระมันเป็นในปฏิทิน แต่ถ้าใจเป็นพระ ถ้าวิปัสสนาตรงนี้ขึ้นมาได้ ใจของเราจะเป็นพระ นี่เป็นพระโสดาบัน

ถ้าพระโสดาบันเกิดขึ้นจากตรงนี้ มันจะต้องเป็นผลงานจากใจดวงนั้น นี่ศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญามันจะเกิดขึ้น สิ่งที่เป็นปัญญาเกิดขึ้น ถ้าพิจารณากายจะเห็นสถานะของพิจารณากาย นี่ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นมามันจะแยกแยะ

ความแยกแยะของมัน แยกว่าสิ่งนี้จะเห็นสถานะ ดูความเป็นจริงของเขาขึ้นไป พิจารณาจิต ถ้าเป็นจิต นี่สิ่งที่เป็จิตมันเป็นความรู้สึก โลกบอกว่าความรู้สึก สิ่งที่เป็น

ความรู้สึกนี้เป็นสากล ว่าเป็นความรู้สึกสุขหรือทุกข์ ชอบหรือไม่ชอบ นี่เป็นสากลของเขา

สิ่งที่นี้เป็นสากล พุดได้เท่านี้ใจ แต่ถ้าเป็นบัญญัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นธรรมเนียม สิ่งนี้มันประกอบไปด้วยสิ่งใด นี่สภาวะธรรมที่จะเกิดขึ้นเป็นภาวนามย ปัญญา ต้องจับความรู้สึกนี้ตั้งให้ได้ เวลาเป็นความสงบเข้ามา เวลาเราทุกข์ยากขึ้นไปก่อน มันยึดไปทุกอย่าง พอมันปล่อยรูป รส กลิ่น เสียงเข้ามา มันเป็นความสงบเข้ามา มันจะมีความสุขส่วนหนึ่ง ความสุขส่วนหนึ่งนะ

แล้วเราพยายามชำนาญในการวิปัสสนาของเรา ในการใคร่ครวญของเราเข้ามา มันจะปล่อยวางเข้ามาบ่อยครั้งเข้า จนถึงที่สุดตั้งมัน แล้วเราค้นคว้าใจ ค้นคว้าจิตที่มันสงบ แล้วออกมารับรู้สิ่งต่างๆ จากความรู้สึกอันนี้ ความรู้สึกนี้มันแยกออกเป็นส่วนๆ ได้

สิ่งที่เป็นส่วน สิ่งนี้ความรู้สึกชอบ ความรู้สึกชัง สิ่งนี้มันเกิดขึ้นมา มันให้อาการทุกข์กับใจเกิดขึ้นตลอดเวลา แล้วเราจับสิ่งนี้ตั้งไว้แล้วแยกออก รูปคือความรู้สึกอันนี้มันประกอบไปด้วยสิ่งใด ประกอบด้วยสัญญา สิ่งที่เกี่ยวข้องสัญญาต่างๆ มันเกิดขึ้นมา สิ่งที่เกิดขึ้นมาก็เกี่ยวข้องออกมา สังขารจะปรุงไป สิ่งที่ปรุงไป วิญญาณรับรู้ รับรู้เป็นรูปของจิต เป็นเวทนา หมุนออกไปเป็นความรู้สึก นี่มันเป็นความรู้สึกอย่างนั้น นี่คือธรรมชาติของเขา

แต่ถ้าปัญญามันเกิดขึ้นนะ แล้วปัญญามันย้อนกลับเข้ามา สภาวะสิ่งนี้เราแยกออก แยกสิ่งต่างๆ ออกไป สัญญาตัวไหนเป็นสัญญา อะไรเกิดก่อนสิ่งที่เป็นสัญญา ความกระทบรับรู้สิ่งใดเกิดก่อน จับตัวนี้ สัญญาตัวนี้เกิดก่อนเห็นไหม ถ้าเราทำตรงสัญญามันก็หยุด

สิ่งที่หยุดมันก็ปล่อยวาง ความปล่อยวางนี้เกิดขึ้น นี่คือปัญญาญาณ ความปล่อยวางเห็นไหม ถึงเราทันสัญญา เราทันสังขาร เราทันรูปของจิต ความรู้สึกที่เป็นรูปของจิต เราต้องแยกแยะสิ่งนี้ เพราะสิ่งนี้มีกำลังมาก เวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วย เราไปหาหมอ หมอถามอาการของเรา เราตอบอาการของเราขึ้นมา ถ้าหมอเขามีความรู้ของเขา เขาจะรู้ว่าอาการแบบนี้มันจะเป็นโรคสิ่งใด มันเหมือนกัน ความรู้สึกมันมีความทุกข์ในหัวใจ สิ่งนี้

เราแยกออก พยายามใคร่ครวญออกไป แยกออกไป เราเป็นหมอรักษาเราเอง เราจะเป็
 หนอนะ ปัญญาอันนี้จะใคร่ครวญแล้วจะรักษาเรา

ถ้าเราใคร่ครวญสิ่งนี้ เรายรักษาสิ่งนี้ เราแยกออก เห็นอาการการแยกออกมา
 อารมณ์มันไม่เกิดขึ้น สิ่งนี้มันเกิด สิ่งนี้มันจะเป็นพยานกับใจ ปัญญาเราใคร่ครวญทัน
 ความรู้สึกของเรา นี่เป็นสังขารปรุงแต่ง สติเข้าไปยับยั้ง มันก็ปล่อย ถ้ามันปล่อยขึ้นมา
 ประจักษ์พยาน ปัญญาอย่างนี้มันเข้าไปที่ใจ ใจนี้มันเห็น วิปัสสนาอย่างนี้มันถึงจะ
 เป็นมรรค ใจ มรรคอรียสัจจะเกิดขึ้นจากปัญญาญาณ เกิดขึ้นจากสัมมาสมาธิที่จิตตั้งมั่น
 แล้วเดินมรรคขึ้นไปมันถึงจะเป็นมรรคละเอียดย

ถ้ามรรคละเอียดยขึ้นมา มันเป็นมรรคของส่วนบุคคล ความรู้สึกของใจดวงใดก็
 แล้วแต่ ถ้าปัญญาได้หมุนออกไป จะเห็นมรรคเกิดขึ้นจากใจของเรา สิ่งที่ว่าพิจารณา
 ความรู้สึกอันนั้น มันเป็นความรู้สึกอ่อน เป็นความรู้สึกร่อนเย้นจากภายนอก จากรูป รส
 กลิ่น เสียงภายนอก นี่มรรคหยาบๆ แล้วทำเข้ามามันจะมีความสงบ ความสงบเท่านั้น
 แล้วมันจะก้าวเดินไปไม่ได้ แต่ถ้าเรามีครู มีอาจารย์ชี้แนะ เราพยายามทำสิ่งนี้บ่อยครั้งเข้า
 มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ

สิ่งที่เป็ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาญาณของเราใคร่ครวญเข้ามา มันจะเป็นมรรค
 หยาบ ว่ามันจะไม่เป็นประโยชน์ มันก็เป็น มันเป็นที่ว่าเราเป็นมนุษย์ เป็นปุถุชน สิ่งที่
 เป็นมนุษย์ เป็นปุถุชน มันก้าวออกมาจากจิต สภาวะของจิตมันเป็นแบบนี้ สภาวะของ
 ความรู้สึกของใจของเรา มันเป็นแบบนี้โดยธรรมชาติของมัน เราจะไปฝืนธรรมชาติว่า
 เราจะรู้แล้วปล่อยวางค้นหาความทะยานอยาก แล้วเราก่อยประพฤติปฏิบัติ มันเป็นไป
 ไม่ได้หรอก เพราะกิเลสมันอยู่ในหัวใจของเรา เราเป็นปุถุชน เราก็อใคร่ครวญสิ่งนี้ สิ่งนี้
 มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิใจ

ครูบาอาจารย์ที่รู้ถึงว่า ถ้าปัญญาอบรมสมาธิคือมันสงบ ความรู้สึกของโลก มัน
 สงบความรู้สึกที่เป็นสากลนั้น สิ่งที่เป็นสากลนั้นก็ยึด ยึดสิ่งนี้เป็นสากล สิ่งที่เป็นสากลก็
 เทียบเคียงได้ มันต้องเป็นผล ให้ผลกับเรา แล้วก็เรียกร้องผลนะ เวลาเราเข้าใจสภาวะธรรม
 ความเป็นจริง เราทอ้งพระไตรปิฎกได้เต็มตู้เลย ตู้นี้เราทอ้งได้หมด

พระสมัยพุทธกาลท่องจำกันมา ท่องจำได้หมด ไปฉิบละ ไปฉิบละ ที่ว่าไบลานเปล่า ไบลานเปล่า นี่สอนได้ทั้งหมด แต่ก็ไม่ใช่พระอรหันต์ขึ้นมาได้หรอก ถ้าเราท่องจำมา มันเป็นการท่องจำมานี้ มันเป็นปัญญาโลกเพราะมันเป็นสากล สิ่งที่เป็นสากล ถ้าเราปล่อยวางเป็นสากล ใครเป็นผู้ที่ไปรู้ความเป็นสากลนั้น ใจดวงนี้เป็นผู้ที่ไปรู้สากลนั้น พอปล่อยอย่างนี้ขึ้นมา ตรงนี้ต่างหากถึงบอกว่า เราเป็นมนุษย์ เราเป็นปุถุชน ถึงเป็นพระสงฆ์ก็เป็นปุถุชน เป็นสมมุติสงฆ์

ถ้าเราใช้ปัญญาเข้ามา มันถูกในปัญญาอย่างนั้น แล้วเราปล่อยวางเข้ามา เราพยายามตั้งสติไว้ มันจะเกิดเป็นกัลยาณปุถุชน ถึงที่สุดของการใคร่ครวญอย่างนั้นจะเป็นกัลยาณปุถุชน ถ้าเรายกกาย เวทนา จิต ธรรม ขึ้นมาจากภายใน จากสิ่งที่เห็นภายใน เราแยกแยะจากภายใน นี่คือปัญญาใจ สติ สมาธิ ปัญญา คือปัญญาอันนี้!

ถ้าปัญญาอันนี้เกิดขึ้นมาแล้ว ถึงจะเกิดเป็นบุคคลที่ ๑ ในสังฆะ ในบุคคลที่เราจะยกขึ้น เราจะพิจารณาไป ถ้าสงฆ์ที่เกิดขึ้นมามีเหตุ มีผล ถ้าวิปัสสนาไป กิเลส.. กิเลสอย่างหยาบในหัวใจมันก็เสื่อมสอน วิปัสสนาไปรอบหนึ่ง ความเข้าใจไปรอบหนึ่ง มีความเข้าใจสิ่งนั้นว่า สิ่งนี้เป็นธรรม แล้วก็มีคามอนใจ สุขเอาเผากิน เข้าใจว่าอันนี้เป็นผล

ความสุขเอาเผากิน มันเป็นเรื่องของกิเลส ในเมื่อมันปล่อยวางหนหนึ่ง ความปล่อยวางมันก็ไปเห็นสภาวะ มันมีความสุขมากนะ เวลาพิจารณาภายในขึ้นมา เวลามันปล่อยวางจะแว้งแว้ง ว่างมากเลย สิ่งที่ว่ามาก ว่างขนาดไหนก็แล้วแต่ กิเลสมันเริ่มสงบ ตัวลงเท่านั้น กิเลสที่มันบังงำมันเห็นสภาวะอย่างนั้น ปัญญาเกิดขึ้นมามันกลัวกรรมใจ กลัวความจริงของเรา กลัวความตั้งใจจริงของเรา กลัวสัจจะที่เราตั้งขึ้นมา แล้วมันปล่อยวาง แล้วถ้ากิเลสมันสวมมาว่าสิ่งนี้เป็นธรรมขึ้นมา แล้วเราไม่ทำต่อไป นี่มันจะเสื่อมสภาวะไป นี่เป็นบุคคลที่ ๑

แต่ถ้าเป็นบุคคลที่ ๒ ถึงจะเป็นผลไป เหตุแล้วไปผล เหตุของโศดาปัตติมรรคกับโศดาปัตติผลนี่คือปัญญา ถ้าปัญญาญาณเกิดขึ้นมา นี่จะเป็นวิปัสสนา ถ้าวิปัสสนาอย่างนี้ถึงเป็นวิปัสสนาในความมุ่งหมายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะต้องการสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมาถึงมีพร้อมแล้ว พระพุทธและพระธรรม

พระอัญญาโกณฑัญญะมีพื้นฐานของใจที่เป็นสัมมาสมาธิอยู่แล้ว เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศนาว่าการ “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา” “อฺญํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติ” นี่ความเห็นของใจ วิชชาเกิดขึ้น ปัญญาญาณเกิดขึ้น สิ่งนี้เกิดขึ้น เห็นความเกิดดับ ชั้น ๕ มันมีส่งต่อกันแล้วมันเกิดดับ

วิปัสสนากายก็เหมือนกัน ยิ่งถ้าเวทนา.. เวทนายิ่งเห็นภาพชัดเลย เพราะเวทนามันเกิดขึ้นมา มันเป็นความยึดของใจทั้งหมด ธาตุ ๔ มันไม่รู้สิ่งใดไปกับเราหรอก มันจะเป็นสภาวะแบบนั้นโดยธรรมชาติของมัน เขาไม่ใช่มีชีวิตจิตใจ เขาเป็นธาตุเฉยๆ แต่เพราะเรามีหัวใจเกิดขึ้นมาแล้วรับรู้สิ่งนี้ขึ้นมา แล้วเราประคองขึ้นมา กายกับใจอยู่ด้วยกัน แต่เป็นเรื่องของโลกๆ ใจ เวลาโลกๆ ว่า กระทบสิ่งใดก็รับรู้สิ่งนั้น รับรู้สิ่งนั้น เวลาत्मพัฒมาก็มีความเย็นขึ้นมา เรื่องของโลกๆ เป็นสภาวะแบบนั้น

โลกคือหมู่สัตว์เราเกิดมาในโลก ใจนี่ก็เป็นโลก โลกก็เพราะยึดกับร่างกาย เพราะไม่มีศึกษาธรรมะ เวลาเราศึกษาธรรมะกันมา เราศึกษาธรรมเราว่าเราเข้าใจธรรม “กายกับใจไม่ใช่เรา นี่กายเป็นเรา ใจเป็นเรา กายไม่ใช่เรากี่ว่า.. ” นี่พูดแต่ปากใจ นกแก้ว นกขุนทองก็ท่องบ่นกันไป สภาวะแบบนั้น แล้วท่องบ่นท่องจนซึ่งใจมันก็ปล่อยวางได้ เป็นบางครั้งบางคราว ปล่อยวางเข้ามาเป็นกัลยาณปุณฺณ

แต่ถ้าเราวิปัสสนาเข้าไป เวทนาเพราะใจมันยึด ถ้าใจมันยึด วิปัสสนาไป ธาตุเป็นธาตุ ชั้นนี้เป็นชั้น แม้แต่ชั้นก็ไม่ใช่ใจ ใจยึดออกไปอย่างไรถึงไปจับต้องสิ่งนั้น พิจารณาธาตุ พิจารณากาย เวทนาที่ได้ กายก็ได้ มันจะปล่อย ปล่อยแล้วเราต้องซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่ตรงนี้ไง ปัญญาจะเกิดขึ้นขนาดไหน เราก็ซ้ำเข้าไป

เราจะให้เป็นไตรลักษณ์ สิ่งที่เป็นไตรลักษณ์เราจะเห็น สิ่งใดเป็นอนิจจัง สรรพสิ่งนี้เป็นอนิจจัง “สิ่งใดอนิจจัง สิ่งนั้นเป็นทุกข์” สิ่งใดเป็นทุกข์.. ทุกขสัจ “สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา” สิ่งนี้เป็นอนัตตาเพราะใจมันยึด ถ้ามันปล่อยมันก็เป็นอนัตตา

แต่ในตัวของมัน มันก็เกิดดับโดยธรรมชาติของมันเหมือนกัน สิ่งที่มีมันเป็นธรรมชาติ เราถึงต้องทรงใจ เราถึงต้องสร้างเหตุใจ เราถึงต้องพยายามสร้างเหตุ ถ้า

วิปัสสนาไปแล้วปัญญาไม่ก้าวหน้า เราต้องกลับมาสัมมาสมาธิ ถ้าเรากำหนดพุทโธนะ มันจะมีพลังงานมาก

เราดูจิตเฉยๆ เราพิจารณาเฉยๆ เราพิจารณา มันก็ปล่อยวาง วางเพราะเรามีสติ มันจะวางอย่างนั้น มันจะไม่มีกำลังมาก นี่ถึงว่า “ปัญญาวิมุตติ” ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิมันจะปล่อยวางมาอย่างนี้ ถ้าปล่อยวางมาอย่างนี้ เราก็พิจารณาโดยปัญญาออกไป ปัญญาวิมุตติ เห็นไหม

ถ้าเจโตวิมุตติ ถ้าเรากำหนด พุทโธๆ พุทโธนี่จะมีกำลังมาก ถ้ามีกำลังมากมันจะมีความลึกล้ำของใจลึกกว่ามาก สิ่งนี้ถ้าเรากำหนดพุทโธเพื่อสร้างพลังงาน ถ้าพลังงานตัวนี้เกิดขึ้นมา เราพิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า ข่ายของปัญญามันจะกางออกไป แล้วจะแยกแยะสิ่งนี้ตลอดไป แยกเห็นไหม แยกว่าเป็นงานไหม

งานของเราวิปัสสนา ถึงว่าวิปัสสนาเกิดแล้ว เราต้องทำให้สมกับวิปัสสนาธิ “สมถกรรมฐาน” เราสร้างความสงบของใจให้เป็นพื้นฐาน เราอยากวิปัสสนามาก ถ้าเราไม่เจอสิ่งใด เวทนาเกิดขึ้นแน่นอนถ้าเรานั่งนาน จับสิ่งนี้ใคร่ครวญ ถ้าไม่ไหว เราก็กลับมาที่พุทโธ จับสิ่งนี้ วิปัสสนามันจะเกิดตรงนี้ ถ้าวิปัสสนาเกิดขึ้นมา ปัญญาของเราต้องใคร่ครวญไปตลอด ใคร่ครวญไป

ถ้าเวลามันถอย เวลาของเรา ถ้ามันไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าสินค้าของเรา เราส่งไปไม่ถึงลูกค้า ลูกค้าไม่ได้รับสินค้า เขาจะยอมชำระค่าสินค้านั้นไหม ?

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อเราไม่สามารถชำระกิเลสให้มันถึงที่สิ้นสุด เราไม่สามารถต้อนกิเลสให้จมนุ่ม แล้วชำระมันด้วยสมุจเฉตปหาน การปล่อยวางเป็นการชั่วคราวชั่วคราวนั้น “ตถังคปหาน” การประหารชั่วคราวมันพินได้ เวลาวิปัสสนาไปมันปล่อยวางชั่วคราว.. ชั่วคราวเพราะมันไม่มีเหตุมีผล มันพินนะ กิเลสมันพินได้ พินแล้วมันจะมีความเข้มแข็งเพราะอะไร?

เพราะมันเคยแพ้เราไง ถ้ามันเคยแพ้เรา มันมีความผูกใจเจ็บนะ เวลามันเจ็บ มันมีกำลังขึ้นมา มันจะมีเล่ห์เหลี่ยมให้เราใคร่ครวญมันไม่ทัน สิ่งที่ไม่ทัน นี่ตรงนี้จะทำให้เราทุกข์ยาก เราถึงปล่อยวาง เพราะขณะนี้เราเดินโศดาปัตติมรรค สิ่งที่เราเดินโศดาปัตติมรรค

มันมีพื้นฐาน ถ้าเราออกไปทำงานมันก็จะป็นงาน เพราะเราคิดว่าใจขณะนี้เรายกขึ้นมา จากกัลยาณุปุณฺณ จนยกขึ้นเป็นโศดาปัตติมรรคเพราะมันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม สิ่งนี้เป็นงาน

เหมือนกับเราเอาศัตรูมาวางไว้บนเขียง ถ้าเราสับเมื่อไรมันก็ตาย นี่ก็เหมือนกัน สิ่งนี้มันนอนอยู่บนเขียงแล้ว เราถึงกลับมาทำความสงบของใจ ใจเย็นๆ กลับมาทำความสงบของใจแล้วออกวิปัสสนาใหม่ พอวิปัสสนาไปมันก็อยู่บนเขียงนั้น เพราะอะไร เพราะเราจับของเรา เราได้แล้ว เราขุดคุ้ยหากิเลสเจอ เราวิปัสสนาไปขนาดไหน มันก็เป็นการใคร่ครวญกัน

ใคร่ครวญถึงที่สุด “กาย เวทนา จิต ธรรม” แยกแยะบ่อยครั้งเข้ามันจะปล่อย.. ปล่อยขนาดไหน มันจะว่างขนาดไหนก็ซ้ำ ซ้ำจนถึงที่สุดใจ เวลามันขาดนะ “สมุจเฉทปหาน” กายแยกออกไป จิตแยกออกไป ทุกข์แยกออกไป รวมลงเป็นความสุขมาก รวมลงจิตสงบมาก เว้งว่างไปหมดเลย มันรู้ขึ้นมาใจ ถึงว่าจิตนี้เป็นนามธรรมแล้วจับต้องไม่ได้ แล้วใครเป็นคนรับรู้ผลอันนี้

จิตนี้พ้นออกมาจากอริยสัจ จิตเรานี้กลั่นออกมาจากอริยสัจ “ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค” เวลาเกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อมกัน พร้อมเดียว กลั่นออกมาจากอริยสัจ.. ปล่อยวางออกมา นี่มรรคอันละเอียด

ถ้าเรามีมรรคอันละเอียด มรรคสิ่งนี้มันถึงจะทำให้เราขึ้นมาพ้นจาก.. เราปล่อยเปลือก เปลือกของขั้นธ้อออกไปจากใจ กิเลสสมมุติอย่างหยาบตายไป กิเลสอย่างหยาบตายไป เรื่องของโลกนะ สมมุติเห็นใหม่ สิ่งที่เป็นสากลๆ มันเป็นเรื่องหยาบๆ เพราะมันเป็นเรื่องของโลก

สิ่งที่เป็นอริยทรัพย์จากภายในนี้เกิดจากธรรม เกิดจากมรรคอันละเอียด ถ้ามรรคอันละเอียดมันฝึกฟอกซักฟอกจิต จนจิตเข้าใจตามความเป็นจริง เกิดความสุขเฉทปหานออกไปจากใจ สิ่งนี้พ้นออกไป แล้วก้าวเดินไป สมมุติอันละเอียดมันก็จะหลอกลวงเรา ถ้ามันหลอกลวงเรา การทำของเรา มรรคมันจะละเอียดขึ้นไป มรรคจะละเอียดเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไปนะ

สิ่งนี้ที่ว่าเวลาเราไปหาหมอ เราบออาการของโรคนี้หมอจะวินิจฉัยได้ แต่ถ้าลึกเข้าไปละ เวลาลึกขึ้นไป เราบออาการของหมอ หมอก็วินิจฉัยไม่ได้เพราะอะไร เพราะมันเป็นเรื่องของโลกที่ว่ามันเป็นเชื้อโรค จะวิเคราะห์เชื้อโรคอย่างไร ?

นี่ก็เหมือนกัน เราทำความเข้าใจของใจ ถ้าจิตมันละเอียดขึ้นไป มันจะเข้าไปกระทบ สิ่งนี้เป็นกายอันละเอียด เป็นชั้นรั้นละเอียด พิจารณาสິ่ นี้ ถ้าพิจารณาสິ่ นี้ แยกแยะออกไป ปัญญามีขนาดไหน เราต้องพยายามค้นคว้า เราจะค้นคว้าสิ่งนี้เข้าไป จับต้องสิ่งนี้แล้วแยกออกไป สิ่งที่มีมันเป็นงานอันละเอียดมันจะลึกลับซับซ้อนมาก ความลึกลับซับซ้อนของกิเลสในหัวใจนะ เรื่องของความทึบฏฐิมานะ ความยึดมั่นถือมั่น.. เราเห็นนะ

เวลาพูดถึงเรื่องทางโลก เด็ก.. เวลามันเข้าใจผิดสิ่งใด มันจะยึดมั่นของมัน ถ้ามันไม่พอใจสิ่งใด มันมีความฝึ่ใจสิ่งใดขึ้นมา สิ่งนั้นจะฝึ่ใจเข้าไปตลอดเลย แล้วเราจะแก้สิ่งนั้น มันจะแก้ได้ขนาดไหน ความรู้สึ่ของใจที่มันฝึ่ใจ สิ่งที่ว่าฝึ่ใจยังเป็นขนาดนั้น แล้วกิเลสมันฝึ่ใจมากี่ภพกี่ชาติ ความลึกลับของมัน มันก็ภพกี่ชาติมันฝึ่มาขนาดนั้น แล้วเราจะทำลูปๆ คล่าๆ แล้วจะให้มันสำเร็จ ให้มันปล่อยวางๆ ไป เราจะเอาผลมาจากไหน..

นั่นเป็นความคิดใจ เป็นความคิด เป็นความยึดมั่นถือมั่น เป็นความมั่นหมาย ใจนี้มั่นหมายว่าเราทำต่อไปขนาดนั้นจะเป็นอย่างนั้น.. แต่ถ้าเราตั้งสัจจะ ! เราตั้งสัจจะว่าเราจะต้องประพฤติปฏิบัติ เราจะต้องใคร่ครวญของเราขึ้นมา เพราะเรามีพื้นฐานของใจ เพราะมันสมุจเฉทปหาน ปอกเปลือกของใจออกไปแล้ว มันจะเห็นสิ่งที่เป็ความละเอียดเข้าไปในหัวใจ พยายามค้นคว้าสิ่งนั้น ความสงบของใจทำขึ้นไปตลอด

บุคคลที่ ๓ สกิทาคามีมรรค มรรคอันละเอียดขึ้นไป มันจะละเอียดขึ้นไป เราจะต้องทำความเข้าใจเข้ามา สร้างสิ่งนี้ให้มันสงบเข้ามา ให้มันมีพื้นฐานขึ้นมา แล้วจะย้อนกลับเข้ามาจับ “กาย เวทนา จิต ธรรม” นี้วิปัสสนา วิปัสสนาแยกมันออกให้ได้ สิ่งนี้ถ้าแยกออกได้ กิเลสมันปิดบังนะว่า “เราปล่อยวางมาแล้ว อันนั้นมันไม่มี” มันไม่มี มันชนเราซึ่งๆ หน้า

ถ้าเราจับสิ่งนี้ สิ่งที่เป็นกิเลสอาศัยอยู่ กิเลสอาศัยธาตุขันธ์เป็นที่อยู่อาศัย สิ่งนี้ยังเป็นชั้นอันละเอียด มันอาศัยสิ่งนี้อยู่ แล้วออกมาอีกมันก็ยึด เพราะถ้ากิเลสมันละเอียด มรรคเราละเอียดขึ้นมามันก็ทันกัน ถ้ากิเลสมันละเอียด มรรคเราไม่ละเอียดขึ้นมา เราจะแพ้!

เราจะแพ้โดนกิเลสหลอก แล้วเราจะหัวหมุนนะ หมุนออกมานะ สิ่งนี้คืออะไร ? เปรียบเทียบออกมา ความรู้สึกอันนี้มันเป็นอย่างนี้ มันเป็นผลดีหรือผลเสียกับเรา นี่มันจะหมุนงงไป ทำผิดทำถูก การพิสูจน์ของเรา นี่ปัดจัดตั้ง การที่เราจะค้นคว้าเรื่องของหัวใจ

สัตว์ถ้าเราปล่อย.. สัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำ เราจะค้นคว้าหามันยาก ถ้าสัตว์ที่มันเลี้ยงในกระชัง ปลาเลี้ยงในกระชัง เราจะจับมันง่าย นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่อยู่ในหัวใจ เพียงแต่เราไม่เข้าใจ เราว่ามันเป็นนามธรรม เรามองมันไม่เห็น แล้วเราจับต้องไม่ได้ ถ้าเราจับต้องสิ่งนี้ได้ แล้วเราแยกออกไป มันจะแยกสิ่งนี้ แยกออกไปว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกระทบกับใจ มันเกิดขึ้นมาแล้วมันให้ผลอย่างไร

ถ้าปัญญาเราทัน เราจับสิ่งนี้ เราก็แยกออก ถ้าพิจารณาไปมันจะปล่อยบ่อยครั้ง ถ้าพิจารณาภายนอก บ่อยครั้งๆ จนถึงเห็นสภาวะมันคืนตัวนะ “ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ” มันคืนของมันแล้วมันสลายไป มันไม่มีอะไร สิ่งนี้ไม่มีอะไร ถ้าจิตเห็นบ่อยครั้งเข้า บ่อยครั้งเข้า

เหมือนกัน เราเจอสภาวะแบบไหน เราตั้งกายสภาวะแบบไหนก็ได้ จะเป็นกายเป็นกะโหลก เป็นสิ่งต่างๆ เป็นเนื้อเป็นหนัง เราพิจารณาได้ทั้งหมด เพราะมันต้องเป็นดินเหมือนกันทั้งหมด สิ่งนี้มันเป็นธรรมชาติของมัน พิจารณาส่งนี้เข้าไปมันถึงมันปล่อยๆ

มันก็ปล่อย ! ปล่อยก็ซ้ำ! เพราะความเคยผิดพลาดมันมีซ้ำ ซ้ำมันก็สร้างอาการนะ ถ้ากิเลสบังงาณี ว่างแล้ว รู้แล้วตามความเป็นจริง มันจะคิดสภาวะแบบนั้น อุปาทานในกายนั้นยังมีอยู่ พิจารณาเข้าไปจนถึงที่สุดมันจะขาดนะ! สิ่งที่ขาด กายกับจิตแยกโดยธรรมชาติของมัน เว้งว้างมาก สิ่งทีเว้งว้าง มันปล่อยออกไปเลย เป็นเรื่องของสภาวะธรรม คิดได้ในความสุขอันนี้ สิ่งนี้คิดได้

แต่ในเมื่อธรรมและวินัยนี้เป็นสิ่งที่เป็นสากล สิ่งที่เป็นสากลให้เราศึกษาอยู่แล้ว เราก็ศึกษา “มรรค ๔ ผล ๔” ถ้าเหตุผลมันไม่มีสิ่งใด เราก็จะก้าวเดินได้ เราพยายาม ค้นคว้าไถ่ นี่ยกขึ้นนะ มันจะมีดื้อเลย เพราะอะไร เพราะสิ่งที่ว่ามันเป็นโลกภายในใจ มันต้องใช้กล้องจุลทรรศน์ใช้ไหม เวลาเชื้อโรคขึ้นมาในหัวใจ เราต้องเพาะเชื้อ เราต้องใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องเราถึงเห็น

มรรคละเอียดก็เหมือนกัน สิ่งของมันจะเป็นอนาคามิมรรค เข้าไปจับสิ่งที่เป็นกาม รากะ มันต้องมีความละเอียดอ่อน ความลึกลึกความละเอียดอ่อนของมัน ถึงบอกว่ามันเป็นสภาวะธรรมใจ “มรรค ๔ ผล ๔” นี่เกิดขึ้นมาจากหัวใจของเรา สิ่งนี้เกิดขึ้นจากในวง ปฏิบัติเรา”

ถ้าครูบาอาจารย์ประพฤติปฏิบัติมาแล้วสิ่งนี้เย็นได้ เราประพฤติปฏิบัติตามขึ้นไป เราจะมีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะ ถ้าคอยชี้แนะอย่างนี้ เราก็มีกำลังใจ กำลังใจเกิดขึ้นมา ถ้าไม่มีกำลังใจ ท้อถอยอ่อนแอเนะ ท้อแท้อ่อนแอ ท้อถอยตลอดไป มันจะก้าวเดินไปไม่ได้ ทำงานก็สักแต่ว่างาน ผู้ที่ออก เห็นไหม นักกีฬา เวลาเขาออกแข่งขัน ถ้าใจไม่สู้ แพ้ตั้งแต่ เริ่มต้นเลย

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าใจเราไม่สู้ ใจเราไม่มีกำลังใจ เราจะไปอะไร ? เคนจกรรมก็สัก แต่ ว่า สติก็ไม่มีเลย เคนจกรรมนะ เราเป็นพระ เราเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ เราจะต้อง เคนจกรรม เราก็เคนจกรรมของเราขึ้นไปให้มันหมดเวลาไปถึงว่าเราทำแล้วๆ แต่ สติสัมปชัญญะไปอยู่ที่ไหน ? กำลังใจเราต้องเกิดขึ้น เราต้องสร้างกำลังใจของเราขึ้นมา ปัญญามันจะหมุนออกหลอก

“โลกนี้เขามีอยู่กันความสุข คนเกิดมาแล้วเขามีความสุขของเขาเป็นโลกเขา เขาก็อยู่ได้ ทำไมเราต้องทุกข์ต้องยาก”

ต้องทุกข์ต้องยาก! ทุกข์ยากเพื่อจะชำระกิเลส! เพราะกิเลสมันอยู่กับใจของเรา ถ้าเรามีความสุขแบบโลกเขา เราจะเพลินเพลินไปกับโลกเขา ความเพลินนั้นเป็นเรื่องของกิเลสนะ ผิดวันประกันพรุ่ง เพลินกับชีวิตไป.. นี่ชีวิตนี้ไร้ค่า

เรามองแล้วเปรียบเทียบกับจีนมาลี “เหมือนสัตว์ตัวหนึ่ง สัตว์เกิดขึ้นมา มันก็อยู่ไปวันๆ หนึ่งของมัน เพราะมันจะทำคุณงามความดีได้ก็ขนาดนั้นล่ะ แล้วเราเกิดเป็นมนุษย์เราพบพระพุทธศาสนา เราเป็นคนที่มีประพฤติกปฏิบัติ”

ปัญญามันต้องมีอย่างนี้สิ! ถ้าปัญญาอย่างนี้เกิดขึ้นมา มันจะเกิดกำลังใจไง ถ้าเกิดกำลังใจ มันก็มีมุมนะ ความมุมนะจะเกิดขึ้น มรรคละเอียดยเกิดขึ้น

เราต้องสร้างกลองขึ้นมา มีกลองขึ้นมาคือมีสัมมาสมาธิ มีสัมมาสมาธิแล้วพยายามส่องดูใจถ้าเราจับได้ วิปัสสนาที่ว่าวิปัสสนาที่เขาทำกัน ที่เขาว่าวิปัสสนาสภาวะของโลกเป็นสภาวะแบบนี้ แต่วิปัสสนามันเป็นสิ่งที่ว่าหยาบ กลาง ละเอียดย ละเอียดยสุดมันเป็นวิปัสสนาที่ลึกลับมาก การจะชำระกรรมราคะ มรรคอันละเอียดยจะเกิดขึ้นมา เราต้องสร้างสม สิ่งนี้ถ้าเราสร้างส่วนประกอบขึ้นมา ส่วนอุปกรณ์สิ่งต่างๆ ขึ้นมาไม่ได้ เราจะทำอะไรไปทำงาน ?

สิ่งที่สัมมาสมาธิที่ลึกมาก เป็นมหาสติ-มหาปัญญา “สติ สมาธิ ปัญญา” เรายังสร้างไม่ได้เลย แล้วมันเป็นมหาสติ-มหาปัญญาได้อย่างไร ? สิ่งที่จะเป็นมหาสติ-มหาปัญญามันก็เกิดขึ้นมา คนจะมั่งมี คนเศรษฐี เขาจะเกิดมาจากไหน ? เขาจะเป็นเศรษฐีโดยเขาเป็นเศรษฐีโดยโอปปาติกะหรือ ?

โอปปาติกะคือเกิดแล้วเป็นเดิวนั้นไง โอปปาติกะเกิดขึ้นพร้อมเดิวนั้นไง เขาต้องสร้างสมของเขาขึ้นมา เขานับจากหนึ่งขึ้นมา ก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาจนเป็นเศรษฐี

นี่ก็เหมือนกัน เราสร้างใจของเราเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นมา จากสิ่งที่เป็นกัลยาณปุถุชนขึ้นมา เป็นจากเดินมรรคอันละเอียดยเข้าไปเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป นี่มันสร้างสถานะขึ้นมาจนถึงที่สุดมันก็เป็นมหาสติ-มหาปัญญา เพราะใจมันเป็นแบบนั้น ใจเราสร้างสมขึ้นไป มันจะเป็นแบบนั้น สูงขึ้นไปๆ สูงขึ้นไปจนสามารถเป็นที่พึ่งของผู้ที่ต่ำกว่าได้ละ คนที่สูงกว่าสามารถสูงคนที่ต่ำกว่าขึ้นมาให้สูงได้ เราก็ต้องสูงใจเราขึ้นไปสิ

ขณะนี้กิเลสมันปิดบังใจ กิเลสมันไม่ให้ใจเห็นสภาวะความเป็นจริงของมัน เราถึงยกขึ้นวิปัสสนาไม่ได้ไง คำว่าวิปัสสนา เรากำหนดว่านาม-รูปเป็นวิปัสสนาตลอดไป

มันเป็นไปได้อย่างไร! ถ้าเราไม่เห็น “กาย เวทนา จิต ธรรม” อันละเอียดมันยังไม่เป็นงานเลย เพราะงานไม่ชอบ

ถ้าเราทำความสงบของใจ.. มหาสติ-มหาปัญญาเกิดขึ้น มันก็เป็นสิ่งที่ว่าสร้างกล้องขึ้นมา ถ้าเราสร้างกล้องขึ้นมาแล้วเราจับ เราค้นคว้าหาเชื้อโรค เชื้อโรคเราส่องกล้องเห็นเชื้อโรค เห็นเชื้อโรคมันก็เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมอันละเอียด สิ่งที่เป็นละเอียด มันจะเป็นอสุภะใจ สิ่งที่เป็นอสุภะ มันเป็นสภาวะธรรม มี.. ถึงเป็นอสุภะ

ถ้าสภาวะธรรมมันไม่มี สัมมาสมาธิมันไม่มี มันเป็นสุขะแน่นอน มันเป็นความพอใจของใจ ใจมันพอใจสิ่งนี้ ใครจะเกลียดตนเอง ? ไม่มีใครเกลียดตนเองเลย ตนเองนี้ทุกคนต้องรักตนเอง สงวนตนเองทั้งหมดเลย สิ่งที่เราสงวนขึ้นมา มันเกิดขึ้นเมื่อไร ? ถ้าเรารักเราสงวนเรา เราก็รักเราสงวนเราเพื่อกระทบกับสิ่งภายนอก

นี่ถ้ามันมีกามราคะ กามรา ค่ะมันก็อยากเห็นใหม่ มีมานะ มีทิฐิอันใหญ่โตมาก อยากจะอยู่บนหัวคน อยากจะให้คนยอมรับนับถือ

ตัวเองยังยอมรับนับถือตัวเองไม่ได้! ตัวเองยังไม่เห็นสภาวะตามความเป็นจริงของตัวเอง! แล้วจะให้ใครไปนับถือ!

ในเมื่อเราเห็นโทษไหม ถ้าเราเห็นโทษ เราเห็นความผิดของเรา เราจับได้ นี่คือการวิปัสสนาไหม ถ้าเกิดการวิปัสสนา เราเห็นโทษ เห็นความผิดพลาดของเรา เราต้องแก้ไขเราก่อน เราเท่านั้นนะ สิ่งที่เป็นปัจจัยตั้งในหัวใจ เราปัจจัยตั้ง เราเห็นความผิดพลาด เราต้องแก้ไข ปัจจัยตั้งในทางความผิดนี่คือกิเลส กิเลสมันเกิดขึ้นมา เราต้องชำระมัน

สิ่งที่เกิดมีพื้นฐาน มันจะเห็นเป็นอสุภะ เราก็พิจารณาเป็นอสุภะ เพราะมันคิดเรา มีความผิดพลาดอันนี้ มันถึงไปเกาะเกี่ยวกับสังขมโลก เกาะเกี่ยวกับวิญญู เกาะเกี่ยวกับความเป็นไป สิ่งนี้เป็นภวาสวะที่ภพของใจที่มารับรู้สิ่งนี้ แล้วมันก็สืบทอดออกไป ยึดมันถือมัน เข้ากันได้กับความเป็นสมมุติทั้งหมด

สมมุติอันละเอียดมันยังเป็นสมมุติอยู่ มันก็เข้ากันได้ สิ่งที่เราเข้ากันได้ มันก็หมุนไปตามวิญญู ทั้งนอกทั้งใน ไปกันโดยสภาวะกิเลส จูงกันไปทั้งภายนอกภายในจะเป็น

สภาวะแบบนั้น แล้วเราย้อนกลับเข้ามาเห็นสภาวะภายในด้วยมรรคอันละเอียด แล้วเราต้องล่องวิเคราะห์วิจัยของเรา นี่คือปัญญา

สิ่งที่เป็นอสุภะ เราเป็นธรรม มันก็เป็นอสุภะ สิ่งที่เป็นอสุภะ เพราะสภาวะธรรมที่มันเกิดขึ้น เห็นอสุภะเป็นสิ่งที่ว่าน่ารังเกียจ สิ่งที่เป็นสิ่งสกปรกโสภณโสโครก เพราะมันเป็นสิ่งโสโครกโดยธรรมชาติของมัน มันโสโครกทั้งกายกับใจ “ใจนี้เป็นกามราคะ กายนี้เป็นอสุภะ” สิ่งนี้มันเป็นธรรมชาติของมัน เพราะสภาวะธรรม

เรามีกล้อง เรามีปัญญา ปัญญาอันละเอียดใคร่ครวญออกไป เห็นสภาวะแยกออก สิ่งนี้แยกออก มันแปรสภาพไป มันแปรสภาพของมันจนเห็นความอสุภะเป็นน่ารังเกียจ สิ่งต่างๆ มันก็ต้องปล่อย ปล่อยเพราะกำลังเรามีใจ กำลังเรามี มันจะปล่อยสภาวะแบบนี้ ถ้ากำลังเราไม่มี มันปล่อยไม่ได้ มันติดพันไป

กำลังไม่พอ.. ทิ้ง ! วางเลย แล้วกลับมาพุทโธ กลับมาใช้พุทโธๆ พุทโธตลอด สร้างกำลังขึ้นมา มันต้องสมดุลใจ

ความดำริชอบ ความเพียรชอบ การงานชอบ สัมมาสติ เห็นไหม สัมมาสติเป็นมหาสติด้วย นี่สัมมาสมาธิ กำลังมันต้องเหนือกว่า เป็นบุคคลที่ ๓ นะ จะพยายามผ่านเป็นบุคคลที่ ๔ ออกไปนะ เป็นสิ่งต่างๆ เป็นบุคคลที่ ๕ ที่ ๖ นี่สิ่งนี้มันเป็นสิ่งที่เราพิจารณาไป

วิปัสสนา.. สิ่งที่เป็นวิปัสสนา มันยังเป็นขั้นเป็นตอน สิ่งที่เป็นความละเอียดละเอียดมากแล้วใคร่ครวญมาก ทำไป พิจารณาไป มีกำลังใจของเรา แล้วก้าวเดินสิ่งต่างๆ พิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า มันจะปล่อยวางขนาดไหน ก็ซ้ำอยู่อย่างนั้น ถึงที่สุด มันสะท้อนหัวใจนะ

ถ้าเป็นอสุภะ มันจะกลืนเข้ามาที่จิต แล้วปล่อยวางกัน ถ้าเป็นขันธนะ ขันธ์กับจิต ที่ว่าขันธๆ เราคิดว่าสักกายทิฎฐิ ความเห็นขันธ ๕ ปล่อยขันธ ๕ แล้วจะหมดกันไป “ขันธอันหยาบ ขันธอันกลาง ขันธอันละเอียด ขันธอันละเอียดมาก” สัญญาอันจับอยู่ในหัวใจ

ปฏิมะ เพราะความสัญญาฝังใจ สิ่งใดที่ผูกเจ็บ สิ่งใดที่เป็นกิเลส กิเลสอันละเอียด
นี้มันเกิดกับใจ สิ่งนี้มันเป็นปฏิมะ มันขัดข้องใจตลอดไป สิ่งที่เป็นปฏิมะ พอใจและไม่
พอใจ มันถึงเป็นกามราคะ สิ่งที่เป็นกามราคะ ถ้าเราตัดตรงนี้ออก สังโยชนมันขาด นี่
ปฏิมะ กามราคะ ขาด ! ขาดตรงนี้ไง

สิ่งนี้ถ้ามันเป็นปฏิมะ ความผูก สัญญาอันละเอียดของใจมันขาด พอขาด ขั้นกับ
จิตขาดออกจากกัน สิ่งนี้วิ่งว้างออกไป นี่สภาวะอันละเอียด สิ่งนี้ละเอียดมาก แล้วเราก็ก
พยายามต่อสู้ พยายามค้นคว้าขึ้นไปเพื่อจะวิปัสสนาอันละเอียดเข้าไปอีก มันจะปล่อย
วางๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนปล่อยวางจนวิ่งว้างจนรวมหมดเลย จิตนี้วิ่งว้างเป็นอำนาจของ
ความรู้สึก รู้สึกเฉยๆ ความรู้สึกของใจว่างมาก สิ่งนี้มันเป็นที่ละเอียดสุด สิ่งทีละเอียด
สุดอยู่ที่หัวใจ

ถ้าเป็นสภาวะธรรมนะ มันเป็นธรรมโดยวิมุตติ เป็นธรรมเป็นความสุขมาก

แต่สิ่งนี้มันมีการกวนใจ จะเป็นความว่างขนาดไหน มันก็มีภาวสวะ ตัวนี้คือตัว
ต่อของจิต สิ่งที่เป็นตัวต่อของจิตเพราะอะไร เพราะเรามีครูบาอาจารย์ไง ครูบาอาจารย์จะ
ผ่าน “รูปสุมีปี นิพพิณฑิ เวทนายปี นิพพิณฑิ” ขั้นต่างๆ นี่มันเป็นที่น่าเบื่อหน่าย
ขั้น ๕ เป็นที่น่าเบื่อหน่าย ทั้งขั้น ๕ ใจ ใครเป็นคนทั้งขั้น ๕ ใครเป็นคนทั้ง ?

“รูปสุมีปี นิพพิณฑิ เวทนายปี นิพพิณฑิ สญญาปี นิพพิณฑิ สงฺขารสุปี
นิพพิณฑิ วิญญาณสุมีปี นิพพิณฑิ” ปล่อยวางขั้น ๕ มาทั้งหมด แล้วคนที่ปล่อยวาง
ขั้น ๕ เข้ามาแล้ว มันเป็นเจ้าของจักรใจ เป็นเจ้าวัฏจักร

“มโนวิญญานปี นิพพิณฑิ” สิ่งที่เป็นมโน สิ่งที่เป็นความรู้สึก จะวิปัสสนาตัวนี้
ตัววิปัสสนาเข้ามาตลอดเลย นี่ตัวของจิตที่ว่าควบคุมไม่ได้ มันวิปัสสนาเข้ามาตลอดจน
มันละเอียด มันละเอียดมากมันปล่อยวางเขาหมด ปล่อยวางจากฝึกซ้อมมาปล่อยวาง
จนถึงที่สุดแล้ว มันจะเข้าไปเป็นตัวของมัน ถ้าเราเพลินอยู่นะ ถ้าเราไม่มีครู ไม่มีอาจารย์
ขนาดไหนก็แล้วแต่ มันต้องเข้าข้างตัวเอง

คำว่าสากลนะ อวิชชามันก็เป็นสากล เพราะทุกดวงใจมีอยู่ มันก็ต้องเข้าข้างตัวเอง
สิ่งที่เป็นสากลนี้เป็นเรื่องของโลก โลกทั้งหมด ถึงสมมุติอันละเอียดสุดนี้มันก็เป็นเรื่อง

ของโลก เพราะมันยังเกิดยังตาย สิ่งทีเื่องของโลกคือวัฏฏะ คือพาเกิดพาตายนะ สิ่งนี้ถ้าเกิดถ้าตายไป ตายในชาติปัจจุบัน มันก็จะไปเกิดบนพรหมไ้ สิ่งที่จะเกิดบนพรหมเพราะอะไร เพราะมันมีตัวนี้

ถ้าเราทำลายตัวนี้ วิปัสสนาอันละเอียด มรรคอันละเอียด ละเอียดสุดตัวนี้มันจะเข้าจับตรงนี้ ถ้าย้อนกลับเข้าไป เรามีอำนาจาสนา เราพยายามคิด พยายามดูใจของเรา พยายามดูความเศร้าหมอง ดูความผ่องใส สิ่งนี้จะกวนใจ ความอาลัยอาวรณ์ในหัวใจ เราจับสิ่งนี้แล้วพยายาม เราขุดคุ้ยค้นคว้าไ้.. นี่บุคคลที่ ๗ แน่นอน

ถ้าบุคคลที่ ๗ สติสมบุรณ์มาก มรรคอันละเอียดจะสมบุรณ์มาก สิ่งทีสมบุรณ์ ถ้าเราใช้ปัญญา มันเป็นขันธ นี่ถึงเป็นอุทธัจจะไ้.. อุทธัจจะคือการเคลื่อนไป กระเพื่อมไ้ ถ้าเราเคลื่อนไหว เห็นไหม

สิ่งทีว่าเป็นเครื่องมือแพทย์ ทีว่าวิเคราะห์โลกเข้ามา มันก็ยังเป็นเรื่งของโลกๆ สิ่งทีว่ามันเป็นตัวมันเอง มันเป็นดีเอ็นเอ สิ่งนี้เป็นตัวภพชาติของใจนะ ไม่ใช่ดีเอ็นเอของเม็ดเลือดของร่างกายนะ มันเป็นเรื่องของใจทีมันเป็นสิ่งนี้สะสมมาไ้ พาเกิดพาตายมานี้ ก็ภพทีชาติ เข้าไปเห็นอวิชชา ตัวจิตตัวพาเกิดพาตาย แล้วเราเข้าไปจับสิ่งทีละเอียดหมด.. นี่เครื่องมืออันละเอียด ย้อนกลับเข้าไปจับสิ่งนี้ได้ จะเป็นการตื่นตื่นมากนะ

การขุดคุ้ยการค้นคว้า จากการเริ่มต้นวิปัสสนา “กาย เวทนา จิต ธรรม” ถ้าจับสิ่งใดได้ มันจะสะเทือนหัวใจไปตลอดๆ มันจะสะเทือนมาก เห็นกายครั้งแรกๆ จะขนพองสยองเกล้าเลย เพราะอะไร

เพราะถ้าเห็นสติปัฏฐาน ๔ ก็เท่ากับเห็นกิเลสด้วย เพราะกิเลสมันอยู่ในนั้น แล้วนี่ตัวเป็นเจ้าวัฏจักร สิ่งนี้ถ้าจับได้นะ มันจะเกิดความลึกกลับ มันจะเกิดความแปลกประหลาดมหัศจรรย์ สูงสุดของการประพฤติปฏิบัติ แล้วใช้ปัญญาอันละเอียดไ้ ถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติ ไม่เจอครูบาอาจารย์ เราก็ใช้ปัญญาของเรา

มันเป็นกุกกุจะ กุกกุจะคือสิ่งทีเครื่องมือหยาบ เครื่องมือเราไม่ใช่เครื่องมือการตรวจดีเอ็นเอ เราจะไ้ไม่สามารถทำสิ่งนั้นได้ น้ำยาของเราสิ่งต่างๆ จะทำสิ่งนั้นไ้ไม่ได้

ถ้าเรามีวัตถุสิ่งนั้น เราถึงจับตรงนั้นได้ใจ แล้วความละเอียดของมันเป็นปัญญา ญาณ ญาณอันละเอียดเข้าไป ย้อนกลับเข้าไปทำลายสิ่งนั้นพลิกคว่ำไถ นี่คือวิปัสสนา สูงสุดแล้วปล่อยวางสิ่งนี้ตามความเป็นจริง มันถึงเป็นสมบัติของใจดวงนั้นใจ มันถึงเห็น ความละเอียด

สิ่งที่เป็นละเอียดจะต้องเป็นสิ่งที่เป็นสากล สิ่งที่เป็นสากล.. สากลของวิญญูะ สากลของโลก แม้แต่เทวดา อินทร์ พรหมยังไม่รู้สิ่งนี้เลย เพราะสิ่งที่เขาเป็นขั้น เป็น ความรู้สึกอันนั้น นี่สากลของวิญญูะจะเป็นแบบนั้น

แต่ถ้าเป็นสภาวะธรรมของใจนะ ใจจะรู้ตามความเป็นจริงอันนี้ละ เป็นสากลของ อริยทรัพย์อริยภูมิแต่ละชั้นแต่ละตอนขึ้นไป แต่วิธีการจะต่างกัน จะต่างกันเพราะอำนาจ วิชาอย่างหนึ่ง ต่างกันเพราะจิตนิสัย จิตนิสัยความตรง.. ตรงต่อการประพฤติปฏิบัติ “กาย เวทนา จิต ธรรม” แม้แต่ตรงต่อสายทางเดียวกันก็ยังสูงต่ำต่างกัน

เพราะอำนาจวิชาต่างกัน ถึงต้องเป็นปัจจุบันใจ สิ่งที่เป็นปัจจุบัน “อกาลโก” ไม่มีกาลไม่มีเวลา กาลเวลาจะไม่สามารถปิดบังสิ่งนี้ได้เลย เพราะธรรมชาติของจิต ธรรมชาติของทุกข์ ธรรมชาติของอริยสัจจะมีอยู่ตลอดไป ความละเอียดอ่อนของใจดวง นี้มันถึงจะมีอยู่ไ

พูดถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอายุ ๘๐ ปี ท่านก็ต้องผ่านไป นิพพานไป นี่ถ้าเรามีครูมีอาจารย์อยู่ มันผ่านวัย ผ่านกาล ผ่านเวลามา สิ่งที่ผ่านมาผ่านเวลามา ถึง ที่สุด ๒,๐๐๐ กว่าปีนะ แต่ชีวิตของเรา ๑๐๐ ปี แล้วเราเกิดมาเจอครูบาอาจารย์นะ ถ้าครู บาอาจารย์ยังชี้นำได้.. ธรรมที่มี ธรรมที่สื่อความหมายได้กับธรรมในตู้พระไตรปิฎก ธรรมที่ไม่มีชีวิตใจ เป็นสภาวะตามความเป็นจริง แล้วเราเอาสิ่งที่มีชีวิตด้วย มีกิเลสด้วย ไปยึดสิ่งนั้น แล้วก็ตีค่าเป็นสากล เพราะเรามีกิเลสในใจแล้วเราก็ตีค่าเป็นสากลๆ อยู่

แต่ถ้าเรามีธรรมในหัวใจนะ.. กิเลสมันไม่มี เพราะเราทำลายอวิชชาทั้งหมดด้วย มรรคอย่างละเอียดสุดออกไปแล้ว สิ่งนี้ต่างหากถึงแสดงความละเอียดของใจ ถึงจะเห็น แง่มุมของกิเลสที่มันซับซ้อนไ มันต่างกันตรงที่ที่เราเห็นแล้วเราตีความไปกับสิ่งที่ว่า ธรรมะ

ธรรมและวินัยคือองค์ศาสดาของเรา ครูบาอาจารย์ที่มีธรรมในหัวใจนั้นก็เป็นครูบาอาจารย์ของเราที่สามารถจะชี้แนะตรงนี้ได้ใจ ชี้แนะตามความเป็นที่มันมีเล่ห์เหลี่ยมของมัน แล้วมันจะต้องวิเคราะห์ไป

เหมือนกับเรามีหมอนะ กับเรามีตำราหมอให้เราค้นคว้ารักษาโรคเราเอง เราจะเป็นอย่างไร คนที่ศึกษาเป็นหมอ จบหมอมา เราบอกอาการของเรา เขาจะวิเคราะห์โรคได้ แล้วเขาจะรักษาได้ แต่ถ้าเราไม่ใช่หมอ เรามีตำราหมอ แล้วเราจะศึกษาวิชาการอย่างนั้น แล้วเพื่อจะรักษาโรคของเราเอง เราต้องใช้เวลานานแค่ไหน ถึงต้องวางสิ่งนั้นไว้

เราเกิดมาเจอครูเจออาจารย์ ครูบาอาจารย์นี้เป็นหมอของเรา เป็นธรรมะที่มีชีวิตที่ยังเคลื่อนไหว ที่ยังสื่อความหมายกับเราได้ ธรรมเหมือนกัน เกิดขึ้นจากใจดวงหนึ่ง ใจดวงหนึ่งที่มีกิเลสปกคลุมอยู่นะ จะขนาดไหน กิเลสจะต้องทำให้สิ่งนี้คลาดเคลื่อนไปตลอด

แต่ถ้าครูบาอาจารย์ของเรามีธรรมในหัวใจสมบูรณ์ ธรรมในหัวใจนั้นจะเป็นคนเป็นผู้ชี้แนะเรา เป็นคนชี้บอกในเรื่องของเล่ห์เหลี่ยมของกิเลสในหัวใจเรา เราถึงควรมีกำลังใจ การประพฤติปฏิบัติมาก็เดือน ก็วัน ก็ปีก็แล้วแต่ สิ่งนี้เป็นหน้าที่ของเรา หน้าที่การงานใด งานอันประเสริฐนะ งานเห็นไหม เวลาเขาไปทำงานกันที่อื่น ทำงานกันต่างประเทศ เขาได้ค่าตอบแทนมาก นั่นว่าสิ่งนั้นเป็นงานของเขา นั่นมันเป็นเรื่องของโลกๆ นะ

แต่งงานของเรา เราสละออกไปจากโลกมาเป็นผู้นักปฏิบัติ เป็นพระ เป็นเณร เป็นผู้ปฏิบัติ นี่เราสละออกมา นี่เป็นงานอันละเอียดที่ไม่มีใครมองเห็น แล้วเราเห็นของเรา นี่จิตใจเราสูงส่ง จิตใจเราจะเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ แล้วจิตใจเราจะพ้นจากกิเลส เอวัง